

**BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING IJTIMOIIY FAOL
FUQAROLIK KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTISH MUAMMOLARI**

Rustambekova Nigora Abduganisovna

Chirchiq Davlat Universiteti mustaqil izlanuvchisi nigoraru1982@gmail.com

tel:+99893 585 99 38

Annotatsiya: Maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyasini shakllantirishning nazariy va amaliy jihatlari ko'rib chiqiladi. Boshlang'ich sinf o'quvchilari yoshlik davrining dastlabki bosqichida ijtimoiy qadriyatlarni anglash va jamiyatga faol munosabat bildirish ko'nikmalarini egallaydi. Maqolada ta'lim jarayonida bu kompetensiyani rivojlantirishning usullari, pedagogik yondashuvlar va zamonaviy texnologiyalar ta'siri yoritiladi.

Kalit so'zlar: ijtimoiy faol fuqarolik, boshlang'ich ta'lim, kompetensiya, huquqiy ong, pedagogik metodlar, tarbiya.

Kirish. Ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyasi shaxsning ijtimoiy jarayonlarga mas'uliyatli munosabatini shakllantiradigan muhim ko'nikmalar majmuasidir. Boshlang'ich sinfda bu kompetensiyani rivojlantirish jamiyatdagi faollik va fuqarolik mas'uliyatining dastlabki tamoyillarini shakllantirishga zamin yaratadi. Bu jarayon o'quvchilarni kelajakda faol fuqarolikka tayyorlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Zamonaviy jamiyatning ijtimoiy va iqtisodiy sohalarida ro'y berayotgan o'zgarishlar o'qituvchiga yangi talablarni keltirib chiqardi. Bu keng ko'lamli umumiy madaniy, professional va maxsus vakolatlariga ega, yangi kasbiy talablar va mehnat sharoitlariga munosib javob bera oladigan mutaxassis bo'lishi kerak. Shiddat bilan o'zgarib borayotgan jamiyatda yashash va ishlashga tayyor bo'lgan professional o'qituvchini tayyorlash - bu kasbiy pedagogik ta'lim tizimi oldida turgan strategik vazifadir. Shuning uchun bugungi kunda ta'limning kompetensiya paradigmasiga o'tish dolzarblashmoqda. Bo'lajak mutaxassisning bilim, ko'nikma va malakalarini aniq amaliy vaziyatda amalga oshirish qobiliyatiga ega bo'lishi kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan ta'limning ustuvor maqsadidir. Shuning uchun ham bolajak o'qituvchining mutaxassis sifatida shakllanishida pedagogik amaliyot muhim sanaladi. Ushbu davrda talabaning tajriba to'plashi, yangi bilim va ko'nikmalarni egallashi, kasbiy vaziyatlarga

moslashuvi ortib boradi. Kasbiy kompetensiyani shakllantirish bosqichma-bosqich va doimiy tarzda amalga oshiriladigan jarayondir¹

Asosiy qism. Boshlang'ich sinf ta'limi bolaning shaxsiy rivojlanishidagi eng muhim bosqich hisoblanadi. Aynan shu davrda:

1. **Axloqiy qadriyatlar** shakllanadi.
2. **Huquqiy ongning** dastlabki tushunchalari rivojlanadi.
3. Jamiyatda o'z o'rnini anglashga intilish paydo bo'ladi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari ta'lim-tarbiya jarayonida:

- Jamoaviy ishlarda ishtirok etish;
- To'g'ri va noto'g'rini farqlash;
- O'z fikrini bildirish va boshqalarni hurmat qilish kabi ko'nikmalarni egallaydi.

Boshlang'ich sinfda ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyasini rivojlantirish quyidagi nazariy yondashuvlarga asoslanadi:

1. **Gumanistik pedagogika:** bolani jamiyatning faol a'zosi sifatida shakllantirish.
2. **Faoliyatga asoslangan yondashuv:** bolalar amaliy mashg'ulotlar orqali ijtimoiy vazifalarni bajarish ko'nikmalarini o'rganadi.
3. **Interfaol metodlar:** jamoaviy muhokamalar, rolli o'yinlar orqali fuqarolik ko'nikmalarini shakllantirish.

Fuqarolik kompetensiyasini shakllantirish usullari

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida fuqarolik kompetensiyasini rivojlantirish uchun quyidagi pedagogik usullar samarali hisoblanadi:

1. Rolli o'yinlar

O'quvchilar turli ijtimoiy vaziyatlarda o'zlarini sinab ko'radi va fuqarolik mas'uliyatini his qiladi. Masalan, "Yaxshi fuqarolik nima?" mavzusida sahnalashtirilgan mashg'ulotlar.

2. Muammoli vaziyatlar

¹Gulmira Rifovna Tojiboeva, Xolida Nigmatova BOSHLANG'ICH MAKTAB O'QUVCHILARINING IJTIMOIIY KOMPETENSIYALARINI SHAKLLANTIRISHDA MUALLIFLIK ERTAKLARIDAN FOYDALANISH // Academic research in educational sciences. 2021. №CSPI conference 1. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/boshlangich-maktab-oquvchilarining-ijtimoiy-kompetensiyalarini-shakllantirishda-mualliflik-ertaklaridan-foydalanish> (дата обращения: 25.11.2024).

O'quvchilarga muayyan ijtimoiy muammolarni hal qilish uchun savollar beriladi. Masalan, "O'rtoqlarga qanday yordam berish mumkin?"

3. Jamoaviy faoliyat

Guruhda ishlash orqali bolalar jamoaning bir qismi ekanligini his qiladi. Masalan, sinfni toza saqlash, ekologik aksiyalarda ishtirok etish.

4. Tarix va madaniyat darslari

Fuqarolik va vatanparvarlik tuyg'ularini shakllantirish uchun o'z xalqining tarixi va madaniyatini o'rganish muhim.

O'zini o'zi rivojlantirish kompetensiyasini egallash ham boshlang'ich sinflarda muhim ahamiyatga ega. O'zini-o'zi anglashning rivojlanishi har bir bolada o'ziga xos tarzda kechadi. Dunyoning rivojlangan davlatlaridan biri bo'lgan AQSH pedagogikasidagi ta'limotda ham quyidagilarni ko'rish mumkin: -bolani o'z kuchi, imkoniyatiga ishonch ruhida tarbiyalash; - o'quvchining eng kichik shaxsiy imkoniyatlarini ro'yobga chiqarish uchun kurash; -bolani kamsitmaslik, insoniy qadriyatlarni va g'ururini erga urmaslik; -o'quvchining ilk davridanoq kasb-korga yo'naltirish, Vataniga faxr va iftixor ruhida tarbiyalash. Ma'lumki, bola bilimga qiziqmasdan turib, o'qishga intilmaydi, muvaffaqiyatli o'qiy olmaydi. Bolada o'z kuchiga va qobiliyatiga ishonch hosil etish, o'qishga jalb etish, ilk yutuqlari uchun rag'batlantirish, ayniqsa, ahamiyatlidir. Boladagi o'qishga qiziquvchanlik qiyinchiliklarni yengishga, faolligini oshirishga, ishonch uyg'otishga va mustaqilligi kamol topishiga olib keladi. Sinf rahbarlarining madaniyat darajasining kengligi, pedagogik odob talablariga rioya qilishi, har bir bola shaxsini inson sifatida hurmat qilishi bilan unga nisbatan talabchanlikni unutmaslik, tashkilotchilik malakalariga ega bo'lishi, o'z malakasini tinimsiz oshirib borish bilan ishga ijodiy yondashish talab qilinadi. O'zini-o'zi anglashning rivojlanishi bolaning bilish va motivatsion sohalari shakllanishi bilan uzviy bog'liq bo'ladi. Mana shu sohalarning rivojlanib borishi natijasida bola ham o'zini, ham o'zi egallab turgan vaziyatni anglashga qodir bo'la boshlaydi, ya'ni unda o'zining ijtimoiy "men"ini anglash shakllanadi. Bu hodisa bolaning keyingi yosh bosqichiga o'tishida muhim rol o'ynaydi. Bu davrda bolalarda ixtiyoriy harakatlar rivojlanishi bilan birga irodaviy jarayonlar ham ko'rina boshlaydi (maqsad qo'yish, yo'l-yo'riq hamda vositalarni belgilash, qarorga kelish va qarorni ijro etish). Bolalar irodaviy harakatlarini o'stirish va mustahkamlashda ularni mehnat mashg'ulotlariga jalb qilishning ham ahamiyati kattadir²

²<https://bestpublication.org/index.php/psj/article/download/11813/11724/10991>

Boshlang'ich ta'limda raqamli texnologiyalar yordamida fuqarolik kompetensiyasini rivojlantirish uchun:

- **Interaktiv platformalar** orqali bolalarning faolligini oshirish;
- **Multimedial resurslar** yordamida huquqiy va axloqiy tushunchalarni vizual tarzda o'rgatish;
- **Onlayn loyihalarda** ishtirok etish imkoniyatlari.

Xulosa. Boshlang'ich sinf o'quvchilari ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyasini shakllantirish jamiyatdagi barqaror rivojlanish uchun muhim poydevor yaratadi. Ushbu kompetensiyani rivojlantirish orqali o'quvchilar jamiyatning mas'uliyatli va faol a'zolariga aylanishlari ta'minlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Gulmira Rifovna Tojiboeva, Xolida Nigmatova BOSHLANG'ICH MAKTAB O'QUVCHILARINING IJTIMOYIY KOMPETENSIYALARINI SHAKLLANTIRISHDA MUALLIFLIK ERTAKLARIDAN FOYDALANISH // Academic research in educational sciences. 2021. №CSPI conference 1. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/boshlangich-maktab-oquvchilarining-ijtimoiy-kompetensiyalarini-shakllantirishda-mualliflik-ertaklaridan-foydalanish> (дата обращения: 25.11.2024).
2. <https://bestpublication.org/index.php/psj/article/download/11813/11724/10991>.
3. www.ziyonet.uz.